

GEOSIYOSATNING ILMIY VA METODOLOGIK ASOSLARI

N.T. Mamatkulova

o'qituvchi, Jizzax davlat pedagogika universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada Geosiyosat zamonaviy xalqaro munosabatlarning nazariy va amaliy jihatlarini o'rganishda muhim fan sohasi sifatida tahlil qilingan. Ushbu soha dunyo siyosiy haritalarida davlatlarning o'rni, geografik resurslar taqsimoti, va ular orasidagi munosabatlarni tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Geosiyosatning ilmiy va metodologik asoslarini o'rganish xalqaro munosabatlarning chuqur tahlilini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Kalit so'zlar: geosiyosat, geografik determinizm, geopolitik pozitsiya, strategik resurslar, kartografik yondashuv

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF GEOPOLITICS

N.T. Mamatkulova

teacher, Jizzakh State Pedagogical University

Annotation: This article analyzes Geopolitics as an important field of study in the study of theoretical and practical aspects of modern international relations. This field includes the analysis of the position of states on the political maps of the world, the distribution of geographical resources, and the relationships between them. The study of the scientific and methodological foundations of geopolitics plays an important role in providing a deep analysis of international relations.

Key words: geopolitics, geographical determinism, geopolitical position, strategic resources, cartographic approach

Geosiyosatning ilmiy asoslari asosan uch asosiy g'oyaga tayanadi: geografik determinizm, geopolitik pozitsiya va strategik resurslar. Ushbu g'oyalar geosiyosatni nazariy darajada o'rganishda metodologik asos sifatida xizmat qiladi.

Geografik determinizm: Ushbu tamoyil davlatlarning xalqaro siyosiy tizimdagi o'rnini va ta'sirini ularning geografik joylashuvi va tabiiy resurslariga bog'liqligini ta'kidlaydi. Masalan, dengizga chiqish imkoniyati bo'lgan davlatlar global savdo va transportda ustunlikka ega bo'ladi[1].

Geopolitik pozitsiya: Davlatlarning strategik joylashuvi, ya'ni ularning chegaralari, qo'shni davlatlar va xalqaro transport yo'llariga nisbatan joylashuvi, global siyosiy jarayonlarga ta'sir ko'rsatadi. Xalford Makinder va Nikolas Spaykman kabi olimlar bu tushunchani rivojlantirishda muhim rol o'ynagan[2].

Strategik resurslar: Geosiyosatda davlatlarning tabiiy resurslar, energiya zaxiralari va texnologik imkoniyatlarga egaligi ularga xalqaro maydonda qanday ta'sir ko'rsatishi haqida tadqiqotlar olib boriladi. Bu jarayonni tushunish iqtisodiy geosiyosatning muhim jihatlaridan biridir.

Geosiyosatning metodologik yondashuvlari: Geosiyosatni tahlil qilish uchun bir nechta metodologik yondashuvlar qo'llaniladi. Quyida ushbu yondashuvlarning asosiylari keltirilgan:

Tizimli yondashuv: Ushbu yondashuv davlatlarni xalqaro tizimning bir qismi sifatida ko'rib chiqadi. Ular o'rtasidagi munosabatlar va kuchlarning taqsimoti ushbu tizimning rivojlanishini belgilaydi. Tizimli yondashuv Hans Morgentau va Kenneth Waltz kabi nazariyotchilar tomonidan rivojlantirilgan[3].

Tarixiy tahlil: Tarixiy jarayonlarni o'rganish geosiyosiy hodisalarni chuqur tushunishga yordam beradi. Bu yondashuv millatlararo munosabatlarning ildizlarini va ularning hozirgi ahvolini tahlil qilish uchun ishlatiladi.

Kartografik yondashuv: Siyosiy haritalar asosida olib boriladigan tahlillar davlatlarning geografik joylashuvi va ularning siyosiy strategiyalariga ta'sir ko'rsatishini tushunishga yordam beradi.

Modellashtirish: Zamonaviy texnologiyalar yordamida geosiyosiy jarayonlarning modellarini yaratish va prognozlash usuli. Bu yondashuv hozirgi zamonaviy geosiyosiy tahdidlarni o'rganishda muhim ahamiyat kasb etadi[4].

Geosiyosiy jarayonlarning hozirgi holati

Bugungi kunda geosiyosat globalizatsiya, mintaqaviy integratsiya va texnologik taraqqiyot ta'siri ostida tez o'zgarib bormoqda. Xitoy, Rossiya, AQSh va Yevropa Ittifoqi kabi yirik o'yinchilar o'rtasida kuch balanslari shakllanmoqda. Geosiyosiy jarayonlarda energetik resurslar uchun kurash, mintaqaviy konfliktlar va iqlim o'zgarishi muhim omillardan hisoblanadi[5].

So'nggi yillarda geosiyosatda quyidagi yangi trendlar shakllanmoqda:

Texnologik raqobat: Sun'iy intellekt, kiberxavfsizlik va kosmik texnologiyalar sohasidagi rivojlanish davlatlararo raqobatning yangi maydonlarini yaratdi. Bu, ayniqsa, AQSh va Xitoy o'rtasida sezilarli darajada namoyon bo'lmoqda.

Iqlim o'zgarishi: Iqlim muammolari mintaqaviy va global darajada geosiyosiy qarorlarni shakllantirishda yangi omilga aylandi. Arktika kabi hududlar iqlim o'zgarishining ta'sirida strategik ahamiyat kasb etmoqda.

Energetik o'tish: An'anaviy energiya manbalaridan qayta tiklanuvchi energiya resurslariga o'tish davlatlararo hamkorlik va raqobatni qayta shakllantirmoqda.

Xulosa o'rnida geosiyosatning ilmiy va metodologik asoslari xalqaro munosabatlar va davlatlar o'rtasidagi kuch balanslarini chuqur tahlil qilishga imkon beradi. Bu fan nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham ega bo'lib, davlatlarning siyosiy qarorlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Kelajakda geosiyosiy tadqiqotlarni chuqurlashtirish mintaqaviy va global muammolarga yechim topishda yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. X. T. Odilqoriyev. D. X. Razzoqov. Siyosatshunoslik. Darslik. IIV Akademiyasi. Toshkent 2012.
2. A. Soliyev. I. Safarov. Iqtisodiy va siyosiy geografiya asoslari. O'quv qo'llanma. "Talqin" nashriyoti. Toshkent. 2003.
3. Qayumov va boshqalar "Jahon iqtisodiy-ijtimoiy gaeografiyasi".T "O'zbekiston" 2006.
4. Xolyigitova M. N., Suyarov A. O. BIR JINSLI BOLMAGAN DIFFERENSIAL TENGLAMALAR SISTEMASINI "REZONANS" VA "REZONANS"

BOLMAGAN HOLLAR UCHUN YECHIMLARINI TUZISH //Экономика и социум. – 2024. – №. 10 (125). – С. 413-416.

5. О'. В. Бито'rayev. Siyosatshunoslikka kirish. O'quv qo'llanma. "Barkamol avlod media" Toshkent 2017 y.